

Notiser

UPPLYSNING

Olle Häggström, som är professor i matematisk statistik vid Chalmers, har nyligen utgivit boken *Riktig vetenskap och dåliga imitationer*, Fri tanke förlag 2008. Den innehåller trettio tankeväckande uppsatser i olika ämnen, t.ex. skolan, matematik, evolution, Gud, pseudovetenskap, hjärnan och framtiden. Flera har tidigare publicerats. De intressantaste är nog de som handlar om slumpens roll i utvecklingsläran och om hur man ska välja en rimlig diskonteringsränta för värderingen av framtida händelser och sakförhållanden. Boken avslutas med en aggressivt negativ recension av sig själv, men det är oklart om recensionens negativa karaktär helt eller delvis är en illusion och om den även gäller själva recensionen.

SVAR TILL SVEN DANIELSSON

Sven Danielsson vill i "Alf Ross igen" (*FT* 2/08) visa att den deontisk-logiska "principen" (*) Om $O(a)$, så $O(a$ eller $b)$ inte är allmängiltig. Hans "bevis" går till så att han helt enkelt påstår att "[d]et är lätt att tänka sig ett normsammanhang där [*Du bör posta brevet eller bränna det*] inte gäller" samtidigt som det är "klart utsagt att du bör posta brevet" (s. 4–5).

"Nej, jag har nog inte förstått honom [PL] alls" suckar Danielsson mot slutet av sin senaste artikel ("Svar till Persson och Lindström", *FT* 4/08). "[H]ur skulle [en hänvisning till MRI] kunna få någon att tro att [$O(a$ eller $b)$] följer från $O(a)$]?" Nej, det är naturligtvis inte lätt att förstå. Och det har jag heller aldrig påstått. Vad jag påstår är att de föregivna motexemplen till (*) kan (bort)förklaras genom en hänvisning till MRI. Och utan dessa "motexempel" finns, såvitt jag vet, inget skäl att överge (*) (och därmed, enligt Danielsson, också tvingas överge det vedertagna sambandet mellan $O(a)$ och $T(a)$).

Per Lindström

ETT JUDISKT ÖDE

I slutet av 1960-talet satte makthavarna i Polen igång en aggressiv anti-semitisk kampanj. Detta ledde bland annat till att ett antal filosofer med judisk bakgrund flydde från Polen till Sverige. Det var till stor nytta för svensk filosofi. En av de filosofer som då lyckades etablera sig här var Zalma Puterman. Han hade studerat filosofi i Moskva på femtioalet och efter mycket administrativt trassel lyckades han senare också doktorera i Polen. I Sverige blev han först arkivarbetare vid Filosofiska institutionen i Uppsala och så småningom också docent i praktisk filosofi där. Han har nu publicerat en intressant och välskriven bok om sitt mycket händelserika liv. Den heter *Ett liv i glädje och tårar – en polsk judes öde*, Megilla-Förlaget, 2008. Den innehåller också en del reflexioner i politiska och samhällsfilosofiska ämnen. En av Putermans synpunkter kan nog förvåna en del läsare: han säger att han är ”stolt över att vara jude, precis som de flesta människor är stolta över sin nationella tillhörighet” (s. 262). Kan man verkligen vara stolt över sådant? Är inte stolthet snarare något man kan känna över något som man *gjort* eller *bidragit* till? Däremot kan man väl i vissa fall vara glad (eller ledsen) över sin etniska eller nationella (eller religiösa?) tillhörighet. Åtminstone kan man säkert föredra att tillhöra en viss nation snarare än en annan. Men i så fall är det väl därför att det finns vissa korrelationer mellan nationstillhörighet och andra företeelser, och det är dessa *andra* företeelser man värderar, inte nationstillhörigheten som sådan.

PLATONS FORMER

Fysikprofessorn Ingmar Bergström har utgivit en mycket innehållsrik bok med titeln *Platons former i skrift, konst, teknik och naturvetenskap*, Carlsons Bokförlag, 2008.

RELATIVISM

Riksbankens Jubileumsfond har gett ekonomiskt stöd till ett fyraårigt projekt om relativism, i vilket filosofer och idéhistoriker i Stockholm och Göteborg har deltagit. Ett av resultaten av detta projekt föreligger nu i form av en bok redigerad av Sven-Erik Liedman, Torbjörn Tännsjö och Dag Westerståhl, *Den svårfångade relativismen – en uppslagsbok*, Thales 2008. Den innehåller dels en lång, systematisk inledning och dels kortare artiklar under ett femtiotal uppslagsord med speciell anknytning till relativism.

TIDSRESOR

Berättaren i Paul Austers roman *Orakelnatten* säger sig hellre vilja färdas bakåt än framåt i tiden, om han fick välja. Han skulle mycket hellre befinna sig ”bland dem som inte längre är i livet än bland de ofödda”. Det kan nog låta ganska rimligt. Man känner (eller kände) ju flera av dem som inte längre är i livet, medan man är helt obekant med de ofödda. Men hur går det ihop med att man ändå vill fortsätta att leva? Då lämnar man ju bakom sig dem som dör och stöter på nya individer som tidigare var ofödda!

BRA ATT VETA

Forskning & Framsteg rapporterar att forskare nu har skapat ett nytt material som böjer ljusstrålar på så sätt att materialet kan göras helt osynligt. Ljuset rundar materialet på samma sätt som vatten rinner runt en sten. Om man sätter på sig en heltäckande rock av detta material blir man alltså osynlig. Det kan vara bra att veta.

NYA BÖCKER

Karl Karlander har doktorerat i teoretisk filosofi med avhandlingen *The Normativity of Thought and Meaning*, Stockholms universitet, 2008.

I serien ”Cappelens upopulära skrifter” har nyligen utgivits *Midler uten mål – notater om politikk* av Giorgio Agamben i översättning av Kristin Gjerpe, Cappelen 2008.

Joachim Siöcrona, som tidigare givit ut skrifter av bl.a. Spinoza och Chr. Jac. Boström, har nu också publicerat en självbiografisk skrift med titeln *Ung, sökande filosofi i Uppsala – Dagbok 1980–1981*, Hilaritas förlag, 2008.

Bent-Inge Garay har utgivit en bok med titeln *Kyrkvaktmästarens hemliga anteckningar*, Norlén & Slottner, 2008. De anteckningar som kyrkvaktmästaren efterlämnat, skrivna på tapetrullar, behandlar huvudsakligen teologiska frågeställningar, dock inte riktigt på det sätt som brukar förekomma på teologiska fakulteter. Vaktmästaren frågar sig t.ex. hur det gick för fiskarna under syndafloden. Fick även ett par av varje fiskart följa med på Noaks ark? Och har Gud fri vilja? Kan en allgod varelse välja det onda?

DEN OBJEKTIVA SANNINGEN

I tidskriften *Arena* (5/08) skriver Håkan A. Bengtsson om vår nuvarande finansminister: ”Ställd inför besvärliga frågor hänvisar Anders Borg ofta till ’forskningen’, att forskningen inte är entydig och ofta utgår från ideo-

logiska preferenser. Någon objektiv sanning finns inte. Men det är på denna förmenta vetenskaplighet han har byggt sin karriär.”

Under de senaste femtio åren har det ju varit rätt vanligt att debattörer gör uttalanden i den stilen. Många tycks vara övertygade om att det inte finns någon objektiv sanning. Men inte heller denna uppfattning kan i så fall vara en objektiv sanning. Kanske är den i så fall helt enkelt felaktig?

Eller kan man alternativt tänka sig att den är *sann*, även om den inte är en *objektiv* sanning? Och vad betyder i så fall det? Är det enbart en ”subjektiv sanning”, något som t.ex. är ”sant-för-Bengtsson” men inte nödvändigtvis för andra bedömare – vilket i sin tur kanske bara innebär att det är något som Bengtsson *tycker* är sant eller korrekt?

Nej, det är nog en orimlig tolkning. Den som, liksom Bengtsson, yttrar sig offentligt i något ämne måste – åtminstone om uttalandet inte är omgivet av tydliga brasklappar eller andra varningssignaler, eller om man inte har skäl att tro att den som uttalar sig ljuger eller talar mot bättre vetande – rimligen antas ha en någorlunda stark tro på att det han eller hon säger verkligen är sant.

För att hitta en rimligare tolkning bör vi tänka oss att en ”objektiv sanning” är sann – och att den är sann i vanlig mening, dvs. oberoende av vad någon eller några *tror* – men att den dessutom är ”objektiv” i någon intressant mening, exempelvis i den meningen att den är *ideologiskt neutral* på så sätt att den inte innebär ett stöd för en viss ideologisk eller politisk position. Antag t.ex. att forskningen kan visa att tidiga betyg i skolan leder till att eleverna får sämre kunskaper, sämre benägenhet för samarbete och demokratiskt beteende och sämre välbefinnande. Ett sådant forskningsresultat skulle kunna vara sant (eller falskt) oberoende av vad vi tror om saken, men det skulle inte vara ideologiskt neutralt, eftersom det skulle utgöra ett stöd för dem som är motståndare till tidiga betyg i skolan.

Bengtsson menar kanske att de vetenskapliga resultat Anders Borg hänvisar till inte är ideologiskt neutrala. Det är väl i så fall precis vad man kunde vänta sig. Varför skulle Borg hänvisa till resultat som inte stöder hans politik? Men vetenskapliga resultat måste väl kunna vara sanna, även om de utgör ett stöd för – eller undanrycker grunden för – Borgs politik!

Det är inget fel att vetenskapliga teorier och resultat saknar objektivitet i *denna* mening. Tvärtom. Om t.ex. en nationalekonomisk teori skulle vara lika förenlig med alla politiska idéer, så skulle den just därigenom vara ganska ointressant. Om nationalekonomin ska ha ett existensberättigande, så ska den väl vara till någon hjälp för dem som ska fatta ekonomiska eller politiska beslut. (Eller räcker det att den bara i efterhand förklarar olika ekonomiska händelser?) Att den ekonomiska forskningen

”utgår från ideologiska preferenser”, som Bengtsson säger att den gör, är inte heller något fel. Man bör ju forska om sådant som är intressant, och vad som är intressant bestäms bl.a. av preferenser. (Men det kan ju vara önskvärt att olika preferenser finns representerade bland forskarna.)

Hur är det då med tesen att det inte finns några objektiva sanningar? Är den en objektiv sanning? Nej, för det första är den nog inte sann (tolkad på det sätt som här har antytts), ty rimligen finns det en hel del sanningar som är ideologiskt neutrala, kanske till och med inom nationalekonomin. Men är tesen själv ideologiskt neutral? Det är svårare att avgöra. Finns det någon ideologisk eller politisk uppfattning som kan stärkas av att (folk tror att) inga forskningsresultat är ideologiskt neutrala? Det skulle väl i så fall vara ideologiska uppfattningar som har ett särskilt svagt stöd av de resultat som forskningen ger eller kan ge. Om det finns sådana ideologier, så är tesen att det inte finns några objektiva sanningar inte någon objektiv sanning, ens om den skulle vara sann.

ONDSKANS PROBLEM

Religiösa personer vill helst undvika att skylla ondskan och lidandet i världen på Gud. I stället vill de förklara det med att Gud har gett människan en fri vilja. Tanken är att man sedan ska kunna skylla ondskan och lidandet på människorna och deras fria handlingar. (Detta förklarar visserligen inte naturkatastrofer, men det är en annan sak.)

Men väldigt många filosofer anser ju att människornas handlingsfrihet och viljefrihet är förenlig med den deterministiska tesen att allting är orsaksbestämt. Om dessa filosofer har rätt, så misslyckas teologernas lösning av onskans problem. Ty om handlingsfrihet är förenlig med determinism, så kunde ju Gud ha åstadkommit bägge delarna. Han kunde alltså ha gett människorna handlingsfrihet *och* samtidigt skapat världen på ett sådant sätt att alla orsaker till en paradisk tillvaro ständigt föreligger.

Om handlingsfrihet är något gott, så *borde* väl dessutom en god gud ha gjort detta! Han borde ha gett oss både handlingsfrihet och en paradisk tillvaro. Eftersom han inte har gjort det, så kan det ligga nära till hands att dra slutsatsen att antingen finns han inte, eller så är han inte god, allvetande och allsmäktig, eller också har de filosofer fel som tror att frihet är förenlig med determinism.

I och för sig är det nog rimligt att tro att de filosofer har fel, som tror att frihet är förenlig med determinism. Men de som tror att det finns en god och allsmäktig gud borde väl snarare tänka sig att denna gud borde se till att handlingsfrihet *är* förenlig med determinism. Är man allsmäktig, så borde man ju kunna ordna detta!

FARLIG METAFYSIK

Det ser ut som om amerikanska myndigheter misstror metafysik. Francis Ford Coppolas nya film, *Youth without youth*, som är baserad på en kortroman av Mircea Eliade, har fått en åldersgräns grundad på att filmen har ett metafysiskt innehåll. I *New York Times*, 14/12-07, skriver recensenten något om innehållet, som kan ge en fingervisning om de kusligare aspekterna av filmen:

At one point in the original story Dominic asks – of himself and his double – ”Will I ever succeed in demonstrating logically the reality of the exterior world?” His double assures him that the problem isn’t the reality of the exterior world, ”but the objective reality of the ’double’ or the guardian angel.” The double may not exist empirically, but he exists nonetheless, perhaps as a projection of a madman or the dream of a dying man. (We never discover which.) Whatever the case, the precise nature of Dominic’s double and the metaphysical questions it (he) inspires work well enough on the page, in part because the exterior world summoned up in the Eliade story is of course a projection of sorts – words on paper, nothing more.

Det låter kusligt – kanske gjorde myndigheterna rätt? Carnap skulle ha varit nöjd. *Youth Without Youth* har fått åldersgränsen R (Under 17 endast i sällskap med vuxen). Det förekommer skottlossning, sexuella aktiviteter, nakna kvinnor, metafysik.

Fredrik Stjernberg

DÅLIGT MINNE

På <http://blog.talkingphilosophy.com/> har Jean Kazez den 8 oktober 2008 tagit upp frågan om man kan klandras moraliskt för att man har glömt något. I vissa fall kan man säkert klandras för att man inte har vidtagit rimliga åtgärder för att inte glömma – t.ex. att skriva in i sin kalender att man ska hålla en föreläsning på en viss plats vid en viss tid – men om man nu har vidtagit alla sådana åtgärder och ändå glömmar? Man glömmar ju (normalt) inte avsiktligt eller ens medvetet. Rent språkligt är det visserligen något man ”gör”, men en riktig *handling* är det väl ändå inte? Trots detta klandrar vi ju ändå ofta folk glömt att göra något de borde ha gjort. Är det rimligt? I många fall kan man väl inte rå för att man glömmar. Man kanske helt enkelt har dåligt minne. Är det en bra ursäkt?

SVIK INTE DAWIT ISAAK

Den svenske journalisten Dawit Isaak sitter sedan över sex år tillbaka fängslad i Eritrea, endast för att ha bedrivit journalistik.

Vi kräver att Sveriges regering tar krafttag för att få Dawit Isaak fri.

Stöd kampanjen på www.freedawit.com

*Sveriges Tidskrifter och
Föreningen för Sveriges kulturtidskrifter*

Medarbetare i detta nummer av *Filosofisk tidskrift*: *Matti Eklund* är associate professor i filosofi vid Cornell University, *Roger Fjellström* är universitetslektor i praktisk filosofi i Umeå, *Ingmar Persson* är professor i praktisk filosofi i Göteborg, *Svante Nordin* är professor i idé- och lärdoms historia i Lund, *Åsa Wikforss* är professor i teoretisk filosofi i Stockholm, *Björn Östbring* är fil.kand. i teoretisk filosofi (Uppsala) och studerar för närvarande journalistik och *Jan Österberg* är professor i praktisk filosofi i Uppsala.